

בעזהשי"ת

גליון

יש לחקור

פרשת צו

שבת הגדול

תש"פ לפ"ק

סדרתי בעזרת החונן לאדם דעה

לוי יצחק

בלאמו"ר הרה"ג ר' שלום דוב שנעק שליט"א

גליון זה נתנדב ע"י איש היקר אוהב חסד ורודף חסד הרבני הנכבד

מו"ה ר' ברוך פייערווערקער הי"ו

לע"נ חמותו האשה החשובה

מרת מלכה מרים ב"ר שמעון זאב ע"ה

שלום וברכה לכל השואלין ודורשין שהגליון יופיע בעוה"ת מידי שבת בשבתו והיות שזה עולה הרבה

כסף אנו פונים להציבור החשוב לתרום בעין יפה

תודה רבה

להערות והארות ולנדבות

יש לפנות

1965 60th st

Brooklyn ny 11204

181syesh@gmail.com

708-929-1818

בחזקת בלתי מוגה כלל וכלל

אפשר להוריד הגליון מהאתרים "לדעת"

או אידישער ווינקל, או דרשו.

בענין שואלין ודורשין ל' יום קודם החג

שאלות ויסודות שיתבררו בתוך הדברים

[א] אם מקיים החוב של שואלין ודורשין כשלומד ספרי מוסר וחסידות על היו"ט.
 [ב] זה וודאי שיש דינים שיוצא מחיוב לימוד ההלכות, אבל מה גורם למה.
 [ג] מי שיודע כל ההלכות, אם יש לו חיוב לעסוק בתוך ל' יום בהלכות החג, או לא.
 [ד] אם יוצא החיוב ע"י הרהור, או שצריך לימוד בפה דווקא.
 [ה] בענין החיוב של מעות חיטין, אם הוא מצד הלכות צדקה, או מצד חיוב שמחת יו"ט.
 [ו] אם בן א"י הנמצא בחו"ל, יכול לקרות בתורה להוציא בן חו"ל.
 [ז] חילוק בין חיוב קרה"ת של שבת, לחיוב קרה"ת של יו"ט.
 [ח] אם החיוב של שואלין ודורשין הוא דווקא באנשים, או בנשים נמי.
 [ט] אם מי שלומד ההלכות של יו"ט נקרא עוסק במצוה, דפטור ממצוה אחרת.
 [י] מי שיודע של' יום לא מספיק לו ללמוד כל ההלכות שצריך לדעת להיו"ט אם יש חיוב להתחיל לפני כן או לא.
 [יא] מי שעסק בהל' יום לפני היו"ט בהלכות של היו"ט אם יש לו עוד חיוב ללמוד בתוך המועד או שאינו צריך.
 [יב] אם החיוב של שואלין ודורשין ל' יום קודם החג, הוא רק בפסח, או בכל יו"ט.
 [יג] הבודק בתוך ל' אם מברך על הבדיקה.
 [יד] מי שעסק בהלכות היו"ט בל' יום שקודם החג, אם מחויב נמי ללמוד בתוך החג ההלכות של החג מצד התקנה שתיקן משה לעסוק בהלכות המועד בתוך המועד.
 [טו] בחור שלומד בישיבה ונמצא כל הזמן חוץ מהבית, אם יש חיוב ל' יום לפני שנוסע להורים שלו לעסוק בהלכות כיבוד אב ואם.

יש לחקור בהדין של שואלין ודורשין ל' יום קודם החג, דזה וודאי שיש שייכות בין החיוב ללמוד ההלכות של החג, להדינים של החג, אבל השאלה הוא מה גורם למה, אם משום שיש חיוב ללמוד ההלכות של החג זה נותן השייכות להחג, או שהל' יום בעצם שייך להחג, וממילא כתוצאה מזה יש חיוב ללמוד ההלכות של החג.

יש לעיין מי שלומד ספרי מוסר וחסידות על יו"ט אם מקיים בזה הדין של שואלין ודורשין, או שצריכין ללמוד דווקא ההלכות.

ויש לתלות השאלה בחקירה הבאה.

מקורות וביאורים

¹ ראיתי שאלה זו במועדי הגר"ח.

² תניא בפסחים (ו' ע"א), שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום, שהרי משה עומד בפסח ראשון ומזהיר על הפסח שני, שנאמר ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו, וכתוב ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם.

³ זה ודאי דהדין של שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח ל' יום, לא הוה סתם דין של לימוד ההלכות של היו"ט, דהא יש דינים שיוצא מזה.

דהטור (באו"ח ריש סי' תכ"ט) כתב, וז"ל תניא שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום, הלכך שלשים יום קודם חל עליו חובת ביעור. וכן מבואר בגמרא (שם) אמר רב יהודה אמר רב המפרש והיוצא בשיירא, קודם ל' יום אין זקוק לבער, תוך ל' יום זקוק לבער, וכן אמר רבא (שם) העושה ביתו אוצר, קודם ל' יום אין זקוק לבער, תוך ל' יום זקוק לבער.

וכן בסוכה (דף ט' ע"א) איתא במשנה, ואיזו היא סוכה ישנה, כל שעשאה קודם לחג שלשים יום וכו', וברש"י שם (ד"ה סוכה ישנה) כתב, דכיון דשואלין ודורשין קודם לחג שלשים יום, סתם העושה סוכה לשם חג הוא עושה וכו', ובגמרא (פסחים דף כ"א ע"ב) איתא, רבי יהודה בן בתירא אומר, כותח וכל מיני כותח, אסור למכור שלשים יום קודם לפסח, וכתב רש"י שם (ד"ה שלשים), וז"ל והני שלשים יום, משעה שחל עליו חובת ביעור, מששואלין בהלכות הפסח, עכ"ל.

היוצא מכל הני"ל.

שזה ודאי שהדין של שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח ל' יום, הוא יותר מסתם חיוב ללמוד ההלכות, אלא שיש נ"מ לדינא מזה. אבל מה שאנו דנין עכשיו בחקירה הוא מה גורם למה, דהיינו אם החיוב הוא ללמוד ההלכות, ובפעול יוצא מזה יש הרבה הלכות, כגון שיש חיוב ביעור ובדיקה כהנ"ל, או דהחיוב של השתדלות להיו"ט מתחיל ל' יום קודם היו"ט, וממילא יש ההלכות הני"ל, ובפעול יוצא מזה שיש חיוב נמי ללמוד ההלכות.

צד ב' הוא, שבעצם הל' יום קודם החג שייך להחג, וממילא כתוצאה מזה יש חיוב ללמוד ההלכות.⁴

והנפקא מינה.

נפק"מ א', מי שיודע ההלכות אם יש לו חיוב ללמוד בל' יום קודם החג.

לצד א', דהל' יום אין לו שייכות בעצם להיו"ט, רק חז"ל חייבו משום שההלכות הן מרובין, אז אין זה חיוב מצד עצם הלימוד, רק כדי שידע ההלכות,

[יש להעמיד החקירה בנוסח אחר, אם הל' יום הם הוספה, דהיינו דבעצם מן התורה חיוב ההשתדלות⁴ במצוה הוא רק ממש לפני המצוה, רק חז"ל הוסיפו כאן לדאוג ליו"ט עד ל' יום, או שזה הגבלה, דהיינו דמן התורה החיוב בעצם הוא לעולם, רק שהגבילו חז"ל עד ל' יום].

צד א' הוא, דמשום שיש חיוב ללמוד ההלכות של החג ל' יום קודם, ממילא כתוצאה מזה יש להל' יום שייכות להיו"ט⁵.

מקורות וביאורים

⁴ דזה וודאי דאין אדם יכול לומר בליל א דפסח שהוא אונס דאינו יכול לקיים המצוה של מצות, וד' כוסות, משום שאין לו מצות, ויין, דיש לו חיוב להשתדל לפני המצוה שיהיה אפשר לו לקיים המצוה, ובפרט במצוה שאסור לעשות ההכנה בשעת מעשה המצוה, למשל ביו"ט סוכות לבנות סוכה ביו"ט, א"כ יש לחקור אם החיוב השתדלות הוא רק ממש לפני המצוה, והזמן שצריכין לזה הוא כמה שמצוה זה לוקח, או שיש חיוב כל השנה להשתדל שיהיה אפשר לו לקיים המצוה בזמנם.

⁵ כך כתב החק יעקב בדעת הב"י.

וכדי להבין את זה צריכים להקדים יסוד הדברים, דהנה הראשונים הקשו שיש סתירה בין שתי סוגיות.

דתניא בפסחים (ו' ע"א) שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום, שהרי משה עומד בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני.

והקשו הראשונים במגילה (ל"ב ע"א) מהא דתניא שם, משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענייניו של יום, הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, הלכות חג בחג, הרי שאין חיוב אלא ברגל עצמו ולא ל' יום קודם.

והב"י (ריש סימן תכ"ט) תירץ ג' תירוצים.

תירוצ' א'.

דחובה ליכא אלא ברגל גופיה, ומה שאמרו שואלין ודורשין ל' יום קודם, היינו לענין שאלה בביהמ"ד, דהיינו כאשר יש ב' שואלין, ואחד שואל כענין והשני שלא כענין, נזקקין לשואל כענין (תוספתא סנהדרין פ"ז ה"ה). ומעתה השואל בענין המועד תוך ל' יום נחשב כשואל כענין שנזקקין לו תחילה, וכן תירצו הרשב"א במגילה (ל"ב ע"א) ובריטב"א (שם ד' ע"א) והר"ן בפסחים (שם).

ותירץ ב' וג'.

הם כעין תירוצ' אחד רק שני טעמים נפרדים, תירץ ב' הוא דבעצם רק ביו"ט עצמו יש חיוב, רק בפסח שההלכות הן מרובין, טחינת חיטים, אפיית מצה, הגעלת כלים, ביעור חמץ, ממילא צריכין יותר זמן להכין ההלכות של היו"ט, משא"כ שאר ימים טובים, עיין שם. ותירוצ' ג' הוא כעין תירוצ' ב' שפסח שאני, רק מטעם אחר שהחיוב של ל' יום הוא משום ההלכות של קרבן פסח.

נמצא לפי תירוצ' ב' וג' של הב"י, יש חיוב של ל' יום רק בפסח ולא בסוכות.

והקשה המהרש"א (סוכה ט' ע"א) על דברי הב"י דאין דין לשאול ולדרוש ל' יום קודם סוכות, ממשנה ערוכה (שם) שאם עשאה לסוכה ל' יום קודם החג כשרה, ופרש"י (ד"ה ב"ש) דכיון ששואלין ודורשין בהלכות הרגל ל' יום מסתמא עושה לשם חג, הרי מפורש דאף בסוכות שואלין ודורשין ל' יום קודם החג, וכן הובא בביאור הגר"א.

ועוד הוכיחו האחרונים ממה דתנן בבכורות (נ"ז ע"ב) בפרוס החג, וביארו בתוס' (ד"ה בפרוס) דהיינו ט"ו יום לפני החג, דשואלין בהלכות החג ל' יום, הרי דאף בסוכות שואלין ודורשין ל' יום קודם.

ובחק יעקב (סק"ב) תירץ שיטת הב"י, דודאי בשאר ימים טובים ליכא חיוב ללמוד ל' יום קודם החג, ורק בפסח איכא חיובא משום שהלכותיו מרובין, ומ"מ כיון שנהגו אף בשאר כל הרגלים ללמוד הלכות החג ל' יום קודם לכן, ממילא אם בנה סוכה סתמא כשרה כיון דסתמא לשמה.

הרי דבחק יעקב מבואר, דמשום דלומד ההלכות של החג זה נותן הדין של הסתמא לשמה, והוא כצד א' בהחקירה.

(ואין להקשות דאם הדין דמסתמא לשמה בא מכח מה שלומדים ההלכות, אז למה זה דין זה מוסכם לכ"א, לכאורה היתה המשנה צריכה לחלק בין מי שלומד ההלכות של החג ולמי שאינו לומד, אבל הא ליתא דכיון דיש הרבה שלומדים, זה מביא שכל אחד ואחד חושב מהיו"ט, וממילא הוה סתמא לשמה).

⁶ כן משמע מהב"ח.

משום שכתב (סימן תכ"ט ס"ק א'), לתרץ הסתירה בין שני הגמרות, שבגמרא בפסחים משמע שיש חיוב ל' יום קודם החג, ובגמרא במגילה משמע שיש חיוב ללמוד ההלכות רק ביו"ט עצמו, דצ"ל דמה דאי' במגילה שמשה תיקן לשאול ולדרוש הלכות פסח בפסח, לאו דוקא בפסח גופיה אלא היינו ל' יום קודם לרגל, דחובת לימוד הלכות הרגל ל' יום קודם, נכלל בתקנת משה שתיקן ללמוד הלכות חג בחג, והיינו משום דבאמת שייך להחג.

וכ"ה בביאור"ל (שם) בדעת הגר"א, וכן בשו"ת הרשב"א (ח"א סי' ק"מ) דשלושים יום קודם המועד הוא זמנו של מועד, עיי"ש לענין חיוב ביעור ועוד.

ולא ע"י הרהור, וכן אינו צריך להיות דווקא הלכה למעשה אלא שיעסוק בענייני המועד.

נפק"מ ג', אם החיוב של מעות חיטין הוה מדיני היו"ט, או מדיני צדקה⁹.

לצד א', דהל' יום אין לו שייכות בעצם להיו"ט, רק חז"ל חייבו משום שההלכות הן מרובין, אז החיוב של מעות חיטין הם משום צדקה בעלמא.

לצד ב', שבעצם ל' יום קודם החג שייך להחג, אז י"ל שהחיוב של מעות חיטין הוא מדיני היו"ט.

נפק"מ ד', לענין אם בן א"י שנמצא בחו"ל ביו"ט אחרון שחל בשבת, אם יכול הבן ארץ ישראל לעלות לתורה ולהוציא בני חוץ לארץ בקריאתו¹⁰.

לצד א', אין יכול בן חו"ל לצאת מבן א"י¹¹.

ממילא אם הוא יודע ההלכות אין לו חיוב בלימוד ל' יום קודם⁷.

לצד ב', שבעצם ל' יום קודם החג שייך להחג, וזה המחייב בהלימוד, אז אפילו יודע ההלכות אבל יש חיוב לעסוק בתוך המועד, בהלכות המועד.

נפק"מ ב'⁸, אם צריכין לימוד דווקא או שיוצא ע"י הרהור נמי.

לצד א', דהל' יום אין לו שייכות בעצם להיו"ט, רק חז"ל חייבו משום שההלכות הן מרובין, אז אין זה חיוב בעצם הלימוד רק כדי שידע ההלכות, וממילא מספיק לימוד ע"י הרהור, וכן צריכין דווקא ההלכות שנוגע למעשה.

לצד ב', שבעצם ל' יום קודם החג שייך להחג, וזה המחייב בהלימוד, ממילא החיוב הוה עצם הלימוד

מקורות וביאורים

⁷ דכל חובת הלימוד לצד א' לא הוה רק היכא תמצא שידע ההלכות (קונטרס פסקי הלכות, הלכות שבועות בהתחלה).

⁸ מספר קונטרס פסקי הלכות על שבועות בהתחלה.

⁹ כתב המחבר (סימן תכ"ט סעיף א') שואלין בהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום, וכתב הרמ"א על זה, ומנהג לקנות חיטים לחלקן לעניים לצורך הפסח, וכל מי שדר בעיר י"ב חודש צריך ליתן לזה.

ויש להקשות, הרי לכאורה דין זה הוא מדיני צדקה, שיש חיוב לתת לעני די מחסורו אשר יחסר לו, כמבואר בשו"ע (יו"ד סימן ר"ג סעיף א') וגם צרכי פסח הם בכלל די מחסורו אשר יחסר לו, ואם כן מקומו בטור ושו"ע יו"ד בהלכות צדקה, ולא באו"ח בהלכות הפסח, וא"כ למה הביא זאת הרמ"א דוקא כאן.

ויש לתרץ לפי מה שכתב בספר משנת יעב"ץ (חלק אורח חיים סימן ז') שביאר דין זה של מעות חטין שהוא בכלל קיום מצות שמחת החג, שלא מקיים מצות שמחה בחג אם הוא לא מאכיל גם לעניים, כמבואר ברמב"ם (פרק ו' מהלכות יו"ט הלכה י"ז) שאם הוא אוכל ושותה ואינו מאכיל ומשקה לעניים אין זו שמחת מצוה, אלא שמחת כריסו, ומשום כך דין זה הוא כעין מס לקיים מצות החג, נמצא שזה דין מדיני החג ולא מדיני צדקה, יעו"ש.

ויש להקשות על המשנת יעב"ץ, דאם אמת שהחיוב הוא משום שמחת יו"ט, אז למה נקט הרמ"א חיוב זה דווקא בפסח, דהרי לפי"ד המשנת יעב"ץ דין מס הוא דין כללי בשמחת החג, ודבר זה שייך בכל המועדים, כלשון הרמב"ם הנ"ל הפסח ושמנת ימי החג דסוכות עם שאר ימים טובים וכו', ואילו מהרמ"א משמע להדיא דתקנת מעות חיטים היא דין מיוחד בפסח ואינה שייכת לכל שאר המועדים, וכן הסכמת כל הפוסקים דאין תקנה מיוחדת של גביה ואיסוף מעות לצורך המועדים האחרים מלבד הצדקה הרגילה (וטעם הדבר שתיקנו כן רק לצורך פסח, מבואר בשער הציון (שם ס"ק י'), עיי"ש שהביא טעמים לזה).

(ומה שכתב המשנת יעב"ץ דהרמ"א הביא דין זה בחג הפסח לפי שהוא תחילת המועדים, זה היה מיישב לנו דברי הרמ"א אילו היה הרמ"א מביא תקנת מעות חיטים ומוסיף וכותב וכן בכל המועדים, כעין שכתב הרמב"ם הנ"ל, דאז היה צ"ב אמאי הביא דוקא בהלכות פסח דין כללי השייך לכל המועדים, ועל זה היה שייך תירוץ דהוא תחילת המועדים, ולכן הזכירו שם, אבל לפי האמור ברמ"א דין מעות חיטים נוהג רק בפסח, ומשמע דהוא דין מיוחד בפסח ולא מדין שמחת החג הכללית הנוהגת גם בשאר המועדים).

¹⁰ שאלה זו הובא בשערי תשובה (סימן תצ"ו), וכדי להבין השאלה והשייכות לכאן, צריכין לעיין ביסוד החיוב של קריאת התורה במועדים. והנה זה וודאי שחיוב קריאת התורה בשבת ובחול הוא משום שלא יעברו ג' ימים בלי תורה, כמו שמבואר בגמרא בב"ק (דף פ"ז ע"א), וכן כתב הרמב"ם (הלכות תפילה פרק י"ב הלכה א').

אבל הקריאה של המועדות מבואר במשנה ובגמ' (מגילה ל"א ע"א) שהוא משום ששואלין ודורשין בענינו של יום הלכות פסח בפסח וכו', וברמב"ם כתב (הלכות תפילה פ"ג הל' ה' עד הל' י"ח) ומשה תיקן להם לישראל שיהו קוראין בכל מועד ענינו, ושואלין ודורשין בענינו של מועד בכל מועד ומועד.

א"כ נמצא שחיוב קריאת התורה בשבת שהוא יו"ט אחרון של חג לבני חו"ל, שונה לבני חו"ל מבני ארץ ישראל, דבני אר"י יש להם רק החיוב של לימוד התורה שלא יעברו ג' ימים בלא תורה, משא"כ בני חו"ל יש להם חיוב כמו כל שבת וגם החיוב של שואלין ודורשין בענינו של יום הל' פסח בפסח וכו'.

ממילא השאלה היא עכשיו אם בן חו"ל שיש לו שני חיובים, יכול לצאת מבן א"י שיש לו רק חיוב אחד.

¹¹ וההסבר בזה הוא, דלצד זה יש שתי דינים.

דין א'

לצד ב', יכול בן חו"ל לצאת מבין א"י¹².

נפק"מ ה'¹³, אם יש חיוב לנשים נמי ללמוד ההלכות שנוגע להן או לא.

לצד א', דהל' יום אין לו שייכות בעצם להיו"ט, רק חז"ל חייבו ללמוד לדעת ההלכות את המעשה אשר יעשו, אז שייך לומר דנשים נמי חייבות בהו.

לצד ב', שבעצם ל' יום קודם החג שייך להחג, והחיוב ללמוד הוא משום התקנה של לעסוק בהלכות מועד במועדו אז זה רק לאנשים ולא לנשים.

נפק"מ ו', אם מי שעוסק בהלכות החג בתוך השלושים יום נקרא עוסק במצוה דפטור ממצוה אחרת או לא¹⁴.

לצד א', דהל' יום אין לו שייכות בעצם להיו"ט, רק חז"ל חייבו ללמוד לדעת ההלכות את המעשה אשר יעשו, אז נקרא עוסק במצוה¹⁵.

לצד ב', שבעצם ל' יום קודם החג שייך להחג, והחיוב ללמוד הוא משום התקנה של לעסוק בהלכות מועד במועדו אז אינו נקרא עוסק במצוה¹⁶.

נפק"מ ז', באדם שאין מספיק לו ללמוד ההלכות בל' יום, אם צריך להתחיל לפני כן או לא¹⁷.

לצד א', דהל' יום אין לו שייכות בעצם להיו"ט, רק חז"ל חייבו ללמוד לדעת את המעשה אשר יעשו,

מקורות וביאורים

לימוד הלכות ל' יום לפני החג.

דין ב'

חיוב לדרוש בתוך החג.

והנפק"מ בין שתי התקנות אלו, דל' יום יש חיוב ללמוד ההלכות של היו"ט כדי לדעת ההלכות של היו"ט, א"כ זה דבר אחד, וביו"ט יש עוד חיוב של לימוד דברים שיש שייכות להיו"ט, דהיינו דהחיוב הוה החלק של לימוד התורה, ולא כדי לדעת ההלכות, רק לימוד לשם לימוד, וזה בעצם נמי קריאת התורה שילמדו ישראל תורה ולא יעברו ג' ימים בלי תורה, ממילא כיון דהבן א"י חיובו הוא משום לימוד התורה והבן חו"ל חיובו הוה נמי משום לימוד התורה, אז אחד יכול לצאת מהשני.

¹² וההסבר בזה הוא, דלצד זה יש רק דין אחד, והוא לעסוק בהלכות של היו"ט, וזה אפילו בלי לימוד התורה, (למשל אם נימא שע"י הרהור לא מקיים הלכות תלמוד תורה, אין זה חסרון), וממילא בשביל זה תקנו החיוב של קריאת התורה, וממילא זה חיוב שונה מהחיוב של הבן א"י.

¹³ ראיתי בספר נהרות איתן (ח"א סימן כ"ה) שדן בזה, אבל אינו תולה בהחקירה שלנו.

¹⁴ ראיתי השאלה במועדי הגר"ח.

בעצם בלימוד התורה ליכא פטור של עוסק במצוה פטור מן המצוה, אך יש לדון מה הדין בעוסק בלימוד הלכות החג, אם זה כשאר לימוד, או שנקרא עוסק במצוה, משום שמכין עצמו להחג, דזה לא גרע ממי שמכין עצמו במציאות, דבלא זה אי אפשר להכין עצמו.

¹⁵ וכן פסק הלכה למעשה הגר"ח שליט"א.

ולצד זה אפשר לתרץ דברי רש"י בסוכה, דבגמ' מסכת סוכה (כ"ה ע"א) איתא שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה, ופרש"י (שם בד"ה שלוחי מצוה) הולכי בדרך מצוה, כגון ללמוד תורה, ולהקביל פני רבו, ולפדות שבויים. וכבר תמהו רבים ע"ד רש"י שכתב דבהולכין ללמוד תורה איכא הך פטורא דעוסק במצוה, דהרי ק"ל דעוסק בת"ת ליה פטור דעוסק במצוה פטור מן המצוה, וכתב המאירי פ"ק דמו"ק (ט' ע"ב) ובפ"ק דשבת (ט' ע"ב) הטעם, והוא מדברי הירושלמי (שבת פ"א), משום שעיקר הלימוד הוא ע"מ לעשות, וע"כ א"א שלימוד תורה יפטור עשיית המצוות, וא"כ איך יתכן דהולך ללמוד תורה יפטור מסוכה מטעם עוסק במצוה, ובאמת ברע"ב הזכיר רק הולך להקביל פני רבו ולפדות שבויים והשמיט הולך ללמוד תורה, אולם דברי רש"י צ"ע.

אבל לפי צד זה דהלימוד בהלכות החג הוא הכנה להחג, א"כ נמצא דהוא עוסק עכשיו בהכנה להחג, אפשר לומר דרש"י מיירי כה"ג שהולך ללמוד ההלכות של החג, וממילא נקרא עוסק במצוה.

ועוד יש לתרץ דברי רש"י על פי מה שראיתי בקובץ קול התורה דמביא מהגר"ד פוברסקי שליט"א לענין הלומד הלכות חג בחג, דמלבד דמקיים בזה מצות ת"ת, מקיים בזה גם קיום תקנ"ח ללמוד הלכות חג בחג, ועפ"ז אפשר דכה"ג אף אית ביה פטור דעוסק במצוה משום קיום תקנ"ח דלימוד הלכות החג. ובזה יש ליישב דרש"י הלא קאי אהולכים ללמוד תורה בחג, דמסתמא הם הולכים ללמוד הלכות החג כתקנ"ח, ובזה שפיר פטורים מן המצוה כדן עוסק במצוה.

¹⁶ משום שלצד זה החיוב ללמוד הוא משום מצות לימוד התורה, ובזה לא גרע משאר עוסק בתורה שלא נקרא עוסק במצוה.

בעצם י"ל גם לצד זה, דאפילו אם החיוב הוא משום לימוד התורה מהלכות חג בחג, אבל במציאות הוא מכין עצמו להיו"ט אז גם לצד זה נאמר שהוא נקרא עוסק במצוה.

וי"ל שאם הוא באמת לומד ככוונה זו כדי לדעת מה לעשות אז יכול להיות שנקרא עוסק במצוה גם לצד זה, אבל בדרך כלל אין לאדם כוונה מפורשת, רק שלומד משום שחייב, כדעת חז"ל, וממילא זה תלוי ביסוד החיוב, וצ"ע.

¹⁷ ראיתי שאלה זו במועדי הגר"ח.

לחקור

לצד א', דליכא שייכות בל' יום לפני פסח עם העצם פסח, אז לא מוטל לפניו אף מצוה אחד ויכול לעשות מה שרוצה.

לצד ב', שבעצם ל' יום קודם החג שייך להחג, אז אפשר לומר שמצות הי"ט נקרא מוטלת לפניו יותר משאר מצות, דהוה כמו שהגיע כבר המצוה²³.

נפק"מ י', אם יש דין ל' יום בכל יו"ט או רק בפסח.

לצד א', דאין לו שייכות ליו"ט רק הלימוד עושה השייכות, אז יכול להיות דיש נ"מ בין פסח לשאר ימים טובים²⁴.

לצד ב', שבעצם ל' יום קודם החג שייך להחג, אז אין שום נ"מ בין פסח לשאר ימים טובים²⁵.

נפק"מ י"א, מה שמחלקת הגמ' בין לפני ל' יום לאחר ל' יום, האם הוא אפילו בשיש לו ודאי חמץ (דהיינו לגבי הדאורייתא), או רק בספק חמץ (דהיינו לגבי חיוב בדיקה שהוא מדרבנן)²⁶.

אז שייך לומר שאם ל' יום לא מספיק אז צריך להתחיל ללמוד לפני כן¹⁸.

לצד ב', שבעצם ל' יום קודם החג שייך להחג, והחיוב ללמוד הוא משום התקנה של לעסוק בהלכות מועד במועדו אז אינו חייב ללמוד לפני ל' יום¹⁹.

נפק"מ ח', אם יש חיוב למי שעסק בהלכות המועד לפני המועד, לדרוש בתוך המועד נמי או לא.

לצד א', וודאי שיש חיוב²⁰.

לצד ב', ליכא חיוב²¹.

נפק"מ ט'²², כשיש לפניו לפני יו"ט שתי מצות, אם היו"ט נקרא מוטל לפניו לפני המצוה האחרת או לא.

מקורות וביאורים

¹⁸ וכן פסק הלכה למעשה הגר"ח"ק שליט"א.

¹⁹ וההסבר בזה פשוט מאוד, דמשום דכל החיוב נובע רק ממה שהוא יו"ט, דל' יום קודם הוה כמו יו"ט כיון דשייך להיו"ט ממילא ליכא שום דין לפני כן דזה התקנה ללמוד הלכות חג בחג.

²⁰ משום שלצד א' החיוב של שואלין ודורשין, לא הוה חלק מהתקנה שתיקן משה לדרוש הלכות מועד במועד, וממילא יש חיוב חדש בתוך המועד לקיים תקנה זה.

²¹ משום שלצד ב' החיוב של ל' יום קודם הוה משום אותו תקנה שתיקן משה לדרוש בתוך המועד, רק של' יום קודם הוה כמו תוך המועד (וכן כתב בביאור הלכה סימן תכ"ט סק"א).

²² נ"מ זה מיסוד על דברי האבנ"ז, דבאבני נזר (או"ח סי' שצ"ב סק"י וסקכ"ב) נשאל בדיון מוהל שהזמינוהו למול ביו"ט, והעלה דאי"צ לצאת מביתו קודם יו"ט, דאין מחייבין לבטל מצות ושמחת אתה וביתך, בשביל מצות מילה העתידה לבא. ויסוד לזה הביא עפ"י מה דאיתא בסוגיא דסוכה שם דאין צריך להניח מצוה המוטלת לפניו עתה משום מצוה חמורה העתידה לבוא, וכיון שאין מצות מילה לפניו אין צריך להניח מצות שמחת יו"ט, עכ"ד.

ודבריו צ"ע, דהלא קיימין בערב יו"ט באופן דמצות שמחת יו"ט ומצות מילה שתייהן אין עומדות לפניו אלא עומדות לבוא למחרת, וא"כ אין אמר האבנ"ז שמילה נקראת רק העומדת לבוא יותר מחיוב שמחה של יו"ט. ולכאורה י"ל שזה תלוי בהחקירה שלנו.

²³ והאבנ"ז הנ"ל סובר כצד זה, וממילא העלה דאי"צ לצאת מביתו קודם יו"ט דאין מחייבין לבטל מצות ושמחת אתה וביתך בשביל מצות מילה העתידה לבא, דמילה נקראת רק העומדת לבוא.

²⁴ כמו שכתב הב"י דדווקא פסח שיש הרבה הלכות יש חיוב לימוד של ל' יום, משא"כ שאר ימים טובים.

²⁵ דבכל יו"ט שייכים ה' יום להיו"ט, וכיון דהחיוב לימוד ל' יום לפני היו"ט הוא מצד החיוב שמשה רבינו תיקן לעסוק בהלכות יו"ט ביו"ט, וזבה ליכא חילוק בין יו"ט ליו"ט.

²⁶ בגמרא (ו' ע"א) איתא אמר רב יהודה א"ר, המפרש והיוצא בשיירה קודם שלשים יום אין זקוק לבער, תוך שלשים יום זקוק לבער וכו', אלא אמר רבא הא דאמרת קודם שלשים יום אין זקוק לבער, לא אמרן אלא שאין דעתו לחזור, אבל דעתו לחזור אפילו מראש השנה זקוק לבער ע"כ.

ורש"י כתב (שם בד"ה אפילו מראש השנה נמי), דכי הדר ביה בימי הפסח עבר עליה, והיה שעתא לאו ברשותיה היא דלבטליה, שהרי איסור הנאה הוא, ואינו שלו, וכשראוהו עובר עליה.

ובהבנת דברי רש"י נחלקו המפרשים.

לצד ב', שבעצם ל' יום קודם החג שייך להחג, אז יכול להיות דבתוך ל' הוה אותו חיוב לבדוק ולדאוג להיו"ט, וממילא צריכין ברכה.

נפק"מ י"ג, אימתי יש לעשות הביטול במפרש ויוצא בשיירא ל' יום לפני החג, כשדעתו לחזור קודם הפסח, תיכף אחר הבדיקה, או כשחוזר לפני החג³⁰.

לצד א', דהל' יום אין לו שייכות בעצם להיו"ט, אז ליכא למימר דהנ"מ בין לפני ל' לאחר ל' הוא לגבי הדאורייתא (דהיינו החיוב של ביטול)²⁷.

לצד ב', שבעצם ל' יום קודם החג שייך להחג, אז מוכן שיש נ"מ לגבי הדאורייתא בין לפני ל' לאחר ל'.

נפק"מ י"ב, אם מברכין על בדיקה שבוודקין בתוך ל'²⁸.

לצד א', דהל' יום אין לו שייכות בעצם להיו"ט, אז כיון דעיקר התקנה היה בליל י"ד אז אין מברכין לפני זה²⁹.

מקורות וביאורים

דהמהרש"ל כתב, וז"ל, משמע דעל מה שמצא אינו עובר עליו כל זמן שלא ראה אותה עד עתה אפי' לא בטלו, והנראה בעיני לפרש דמיירי בספק שלא ידע בודאי שיש לו חמץ בביתו, וכן איתא בירושלמי, ומשו"ה אינו עובר אלא משעת הידיעה.

אך המהרש"א הביא דברי המהרש"ל, וכתב ולי נראה דודאי איירי אף בשיש לו ודאי חמץ בביתו, ואפ"ה כשאין דעתו לחזור אין זקוק לבער, דעשאוהו כנפלה עליו מפולת דמבטלו ודיו, וכ"כ הר"ן. וכן כתב הב"ח (סימן תל"ו ס"ק א') דמדקאמר רש"י דזקוק לבערו, ולא קאמר זקוק לבדוק, משמע דבחמץ ידוע מיירי, וכן בהמשך דבריו כתב הב"ח למאי דפרישית לפירוש רש"י דאפילו בחמץ ידוע ולא ביטל איירי.

היוצא מהנ"ל.

לדעת המהרש"ל ס"ל לרש"י שהחילוק בין קודם ל' יום לפני הפסח, לתוך ל' יום, הוא רק בספק חמץ (וכן משמע במג"א (סימן תל"ו ס"ק א' וס"ק ב')) דהשאלה של קודם ל' לאחר ל' הוא רק לענין הבדיקה, ולא לענין חמץ ידוע.

וכן משמע מהרמב"ם, דהרמב"ם (הל' חמץ ומצה פ"ב הי"ט) כתב, וז"ל המפרש בים והיוצא בשיירה תוך שלשים יום זקוק לבדוק, קודם שלשים יום אם דעתו לחזור קודם הפסח צריך לבדוק וכו', ואם אין דעתו לחזור אינו צריך לבדוק, עכ"ל. הרי מדבריו ששינה מלשון הגמ' שאמרה צריך לבער וכתב צריך לבדוק, ונראה שלומד שהחילוק הוא רק מדברנו, וממילא שינה מלשון הגמ' ונקט לבדוק.

וכן כתוב בפירוש בשו"ע הרב (סימן תל"ו ס"א וס"ה וס"ו), שכתב דבאותן חדרים שחיוב הבדיקה בהם בליל י"ד אינו אלא מד"ס, שמן התורה אין חוששין כלל שמא יש שם חמץ, וא"צ לבדוק כלל מן התורה אפי' לא ביטל חמצו, אלא שחכמים תקנו לבדוק בהן, והן אמרו שהיוצא מביתו קודם ל' יום לא חלה עליו עדיין תקנתו, ומעמידין אותו על דין תורה, אבל הבית וחדריו שרגילות לאכול בהן חמץ כל השנה, וא"א שלא נתפרר ונפל שם פירור חמץ שיש בו חזית, והרי הוא חייב לבדוק ולבער החמץ שבתוכם מן התורה, כשיגיע חצות יום י"ד שנא' אך ביום הראשון תשביתו וגומר, וזה שיוצא מביתו ולא יחזור קודם הפסח שכשיגיע חצות יום י"ד לא יוכל לבדוק ולבער החמץ שבביתו, הרי בשעה זו שהוא מפליג מביתו חל עליו מצות תשביתו מן התורה, וכן פסק הכל בו הסמ"ג והסמ"ק.

ולדעת המהרש"א והב"ח דעת רש"י היא שהחילוק הוא אף בחמץ ודאי. (וכן מביא הר"ן שכתוב כן בפירוש בירושלמי, וכן כתב הריטב"א).

לכאורה המחלוקת הנ"ל אם הל' יום הוא אפילו בחמץ דאורייתא, או רק לענין ביטול, תלוי בחקירה שלנו.

²⁷ דהא זה אינו מחלק לגבי הדאורייתא, משום דמדאורייתא ליכא בכלל מושג כזה.

²⁸ לענין המפרש והיוצא בשיירא נחלקו הראשונים על בדיקה זו שעושה בתוך שלושים יום אם צריך לברך עליה, דעת הכלבו, וכן דעת המאירי בפסחים (שם) דאינו מברך, וכפי שנפסק להלכה ברמ"א (סימן תל"ו ס"א).

טעמא דמילתא כתב בביאורי הגר"א (שם ס"ק ב), לפי שאינו מתחיל לבער בבדיקה זו, שהרי עדיין מרובה זמן ביעור חמץ, ועיקר הברכה הוא מפני שהבדיקה היא תחילת הביעור. וטעם נוסף כתב בשו"ע הרב שם, דאין מברכים על בדיקה זו כי אין זה עיקר זמן הבדיקה שתקנו חכמים. ואילו דעת הריטב"א בשם הרא"ה בפסחים (שם), וכן הובא במאירי (שם) בשם יש אומרים, וכן דעת הפרי חדש (בסימן תל"ו), דחייב לברך כשבדוק בתוך שלושים יום, אבל קודם שלושים יום אינו מברך, והיינו טעמא לפי שבתוך שלושים יום חלה עליו חובת הביעור, אבל קודם שלושים יום אפילו אם הוא באופן שחייב לבדוק מפני החשש שמא לא יוכל לבדוק אח"כ, מ"מ אין זה זמן חיובו, וכפי שביאר דעתם הב"ח (שם). ובביאור הלכה (שם ד"ה ולא יברך) נשאר בצ"ע האיק"ש לנהוג למעשה.

ולכאורה יש לעיין מהו יסוד המחלוקת, וי"ל שזה תלוי בחקירה שלנו.

²⁹ וי"ל דהשו"ע הרב לשיטתו, דכתב דהטעם דאין מברכים על בדיקה זו כי אין זה עיקר זמן הבדיקה שתקנו חכמים, וזה הטעם שייך רק לצד א' דאין שום נ"מ בעצם בין לפני ל' יום לאחר ל' יום, משא"כ לצד ב' דבעצם יש חילוק בין לפני ל' לאחר ל' אז אפשר דכל הל' בעצם הוה זמן של החיוב בדיקה דבכל ל' יום צריכין לדאוג להיו"ט, וממילא יש לברך בכל הל' יום, וכתבנו לעיל שהשו"ע הרב סובר כצד א' ממילא זה לשיטתו. ³⁰ דהנה נחלקו הט"ז והמג"א מתי יש לעשות את הביטול במפרש ויוצא בשיירא כשדעתו לחזור קודם הפסח, דהט"ז (בסימן תל"ו ס"ק ב) סובר דאע"ג שצריך לבדוק בתוך שלושים יום, מ"מ אין צריך לבטל, אלא ימתין עד ערב פסח ואז יבטל, ובמג"א (שם) חולק עליו, וס"ל דכיון שחלה עליו חובת הבדיקה, ממילא צריך עתה גם לבטל וכתיוקון חז"ל, יעו"ש.

לכאורה יש לעיין במה נחלקו, וי"ל שתלוי בהחקירה שלנו.

שבלימוד החלק המוסר והחסידות, שהם הנשמה של היו"ט נמי מקיים דין של שואלין ודורשין, משום שדין זה הוא ללמוד מה ששייך להיו"ט, וזה שייך.

לצד א', דהל' יום אין לו שייכות בעצם להיו"ט, א"כ בעצם לא חלה עליו חובת בדיקה, אז אין מוכרח לומר שצריך גם לבטל אחר הבדיקה³¹.

לצד ב', שבעצם ל' יום קודם החג שייך להחג, אז יכול להיות דבתוך ל' הוה אותו חיוב לבדוק כמו שיש בליל י"ד, וכמו שביליל י"ד יש חיוב לבטל אחר הבדיקה, הוא הדין כשבודק בתוך ל' לפני ליל י"ד.

נפק"מ י"ד³², בחור שלומד וישן כל הזמן בישיבה, ובבין הזמנים חוזר לבית הוריו, אם ל' יום קודם שיחזור לבית אביו יש לו לחזור על לימוד הלכות כיבוד אב ואם או לא³³.

לצד א', דהל' יום אין לו שייכות בעצם להיו"ט, רק חז"ל חייבו ללמוד לדעת ההלכות את המעשה אשר יעשו, יכול להיות שזה לא רק ביו"ט, אלא אפילו בכל מצוה כמו כיבוד אב ואם³⁴.

לצד ב', שבעצם ל' יום קודם החג שייך להחג, והחיוב ללמוד הוא משום התקנה של לעסוק בהלכות מועד במועדו, אז וודאי שדין זה לא שייך רק בהלכות יו"ט, ולא בשאר מצוות.

ובנוגע לשאלה שלנו.

לצד א', דהל' יום אין לו שייכות בעצם להיו"ט, רק חז"ל חייבו ללמוד לדעת ההלכות את המעשה אשר יעשו, אז וודאי שזה שייך רק בהלכות ממש.

לצד ב', שבעצם ל' יום קודם החג שייך להחג, והחיוב ללמוד הוא משום התקנה של לעסוק בהלכות מועד במועדו, אז י"ל שהוא הדין

מקורות וביאורים

³¹ וההסבר הוא, דלצד א' דל' יום בעצם אינו שייך להיו"ט נמצא דעיקר התקנה של הבדיקה הוא באור לארבעה עשר בדוקא, ובזמן הבדיקה צריך גם לבטל, כמבואר בשו"ע (סי' תל"ד סעי' ב), אלא דמה שיכול לבדוק בתוך שלושים יום הוא משום שהקילו לו חכמים בשעת דחקו כיון שלא יהיה בביתו בזמן עיקר התקנה, אבל אם הקילו לו לענין הבדיקה הרי אין זה אומר שיש להקל לו לענין הביטול, שאת זה יכול הוא לקיים בכל מקום שיהיה, ויעשה זאת בזמן עיקר התקנה לכל בית ישראל, וזהו שיטת הט"ז.

³² ראיתי בספר שו"ת ויברך דוד בהקדמה על הלכות כיבוד אב ואם שכתב בשם החזו"א ז"ל דבחור שלומד וישן כל הזמן בישיבה ובבין הזמנים חוזר לבית הוריו, אזי ל' יום קודם שיחזור לבית אביו יש לו לחזור על לימוד הלכות כיבוד אב ואם, וזהו חידוש גדול. אבל אם יש דין כזה, זה תלוי בהחקירה שלנו.

³³ כעין מה שאמרו חז"ל דשלשים יום לפני החג מחוייב לחזור על הלכות החג, והיינו דכיון שעבר תקופה שלא היה נוהג אצלו כל כך המצוה עלול שישכח בפרט מן הדברים של הלכותיה.

³⁴ דהיינו דאם זה הדין לא קשור כלל להתיקון שיעסקו בהלכות חג בחג, רק שהוא דין חדש דכיון שהיו"ט הוא בכל יום רק לעיתים רחוקות אז צריכין ללמוד ההלכות, אז הוא הדין יכול להיות בשאר מצות שאינו מקיים רק לעיתים רחוקות, כמו כאן בבחור שנמצא בישיבה.